

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова приймальної комісії

Володимир ПОНОМАРЕНКО

23.04.2024 р.

ПРОГРАМА

вступного іспиту зі спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»
третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти
здобувач ступеня доктора філософії

Харків, 2024

КОМПЕТЕНТНОСТІ, ЯКИМИ ПОВИНЕН ВОЛОДІТИ ВСТУПНИК ДО АСПІРАНТУРИ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 291 «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ, СУСПІЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ»

Фахове випробування – вступний іспит до аспірантури зі спеціальності – є комплексним іспитом, що дозволяє виявити рівень володіння вступників загальними і спеціальними компетентностями за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». До складу екзаменаційних білетів внесені основні питання за такими розділами: «Політична теорія», «Теорія міжнародних відносин», «Міжнародні відносини та світова політика».

Завдання вступного іспиту до аспірантури зі спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» складено з метою виявлення знань, вмінь, компетентностей, якими володіє магістр (спеціаліст) за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» (табл. 1).

Таблиця 1

Основні компетентності, якими повинен володіти магістр (спеціаліст) за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Компетентності
<i>Загальні:</i>
Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.
Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
Здатність спілкуватися іноземною мовою.
Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
Здатність працювати в міжнародному контексті.
Здатність працювати в команді.
Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.
<i>Спеціальні (професійні, фахові):</i>
Здатність виявляти та аналізувати природу, динаміку, принципи організації міжнародних відносин, типи та види міжнародних акторів, сучасні тенденції розвитку світової політики.
Здатність приймати обґрунтовані рішення щодо здійснення міжнародної та зовнішньополітичної діяльності.
Здатність аргументувати вибір шляхів вирішення завдань професійного характеру у сфері міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій, критично оцінювати отримані результати та обґрунтовувати прийняті рішення.
Здатність використовувати для дослідження міжнародних відносин, суспільних комунікацій та для регіональних студій теоретичні та методологічні підходи політології, економічної та правової науки, міждисциплінарних досліджень.
Здатність виявляти та аналізувати особливості розвитку країн та регіонів, сучасних глобальних, регіональних та локальних процесів, та місця в них України.
Здатність до самонавчання, підтримки належного рівня знань, готовність до опанування знань нового рівня, підвищення своєї фаховості та рівня кваліфікації.

СТРУКТУРА ЕКЗАМЕНАЦІЙНОГО БІЛЕТУ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ

Екзаменаційний білет формується за допомогою програмних можливостей системи персональних навчальних систем ХНЕУ ім. С. Кузнеця (далі – ПНС) та складається з двох блоків: 1) закритих тестових питань та 2) змістовних питань (завдань) відкритого типу. За змістом вступний іспит до аспірантури зі спеціальності має виявити рівень обізнаності вступників щодо питань, які характеризують сутність «світу політичного» та політичних відносин/процесів, а також експлікують міжнародні відносини, зовнішню політику держав, зовнішню політику та національні інтереси України, міжнародні організації, міжнародні комунікації, держави та міжнародні регіони у взаємодіях на глобальному, регіональному та локальному рівнях, міжнародну безпеку та конфлікти, методології та методи міжнародно-політичних досліджень.

Тривалість вступного іспиту – 120 хвилин

Для оцінювання результатів вступного іспиту зі спеціальності застосовується 200-бальна шкала.

Позитивна оцінка за іспит виставляється в діапазоні від 100 до 200 балів (з кроком не менше ніж в один бал).

Загальна оцінка виконання завдань екзаменаційного білета з вступного іспиту до аспірантури зі спеціальності визначається як проста сума балів за два блоки завдання.

Екзаменаційний білет включає два блоки завдань.

Перший блок – це закриті тестові питання з однією вірною відповіддю, що виконуються у системі ПНС. 50 тестових питань формуються рандомно з пулу у 100 тестів. Тести закритого типу з однією правильною відповіддю з чотирьох запропонованих. За кожну правильну відповідь на тестове питання вступник отримує 2 бали; якщо відповідь невірна – 0 балів. Максимальна кількість балів за тестовий блок завдань – 100 балів. Тести складено у відповідності до теоретичної частини вступного іспиту зі спеціальності.

Другий блок – письмова відповідь на два змістовні питання (завдання) відкритого типу з розгорнутою відповіддю. Перше питання є теоретично навантаженим та діагностує обізнаність вступників із категоріальною побудовою, проблемним полем «Політичної теорії», «Теорії міжнародних відносин», «Міжнародних відносин та світової політики». Друге питання є практико-орієнтованим та має на меті виявити ступінь підготовки вступників до аналізу значущих проблем сучасного міжнародно-політичного життя. Максимально за кожне змістовне питання вступники можуть отримати 50 балів. У сумі за другий

блок – 100 балів. У таблиці 2 наведено систему оцінювання змістовних питань (завдань) відкритого типу з розгорнутою відповіддю.

Таблиця 2

Система оцінювання змістовних питань (завдань) відкритого типу з розгорнутою відповіддю

Ступінь виконання	Бал
Відповідь неперевершена, виявляє глибину та оригінальність мислення. За логікою, стилем, семантикою, понятійно-категоріальним апаратом письмова відповідь оцінюється як зразкова. Висновки є приголомшливо обґрунтованими та доведеними. Застосовується зміст класичних (фундаментальних) праць з (міжнародно-)політичної науки; блискуче відтворюється дискурс «світу політичного». Перфектним є розуміння міждисциплінарних зв'язків політичної науки із соціологією, економікою, правом тощо. Наводяться джерела міжнародного права, згадуються міжнародні угоди/договори. Містить засвоєний теоретичний/практичний матеріал у повному обсязі	50
Відповідь неперевершена, виявляє глибину та оригінальність мислення. За логікою, стилем, семантикою, понятійно-категоріальним апаратом письмова відповідь оцінюється як зразкова. Висновки є приголомшливо обґрунтованими та доведеними. Застосовується зміст класичних (фундаментальних) праць з (міжнародно-)політичної науки; блискуче відтворюється дискурс «світу політичного». Є розуміння міждисциплінарних зв'язків політичної науки із соціологією, історією, економікою, правом тощо. Наводяться джерела міжнародного права, згадуються міжнародні угоди/договори. Містить засвоєний теоретичний/практичний матеріал у повному обсязі	49
Відповідь неперевершена, виявляє глибину та оригінальність мислення. За логікою, стилем, семантикою, понятійно-категоріальним апаратом письмова відповідь оцінюється як зразкова. Висновки є ретельно обґрунтованими та доведеними. Застосовується зміст класичних (фундаментальних) праць з (міжнародно-)політичної науки; блискуче відтворюється дискурс «світу політичного». Є розуміння міждисциплінарності міжнародно-політичного простору. Наводяться джерела міжнародного права, згадуються міжнародні угоди/договори. Містить засвоєний теоретичний/практичний матеріал у повному обсязі	48
Відповідь справляє враження, виявляє глибину та оригінальність мислення. За логікою, стилем, семантикою, понятійно-категоріальним апаратом письмова відповідь оцінюється як зразкова. Висновки є обґрунтованими та доведеними. Застосовується зміст класичних (фундаментальних) праць з (міжнародно-)політичної науки; блискуче відтворюється дискурс «світу політичного». Є розуміння міждисциплінарності міжнародно-політичного простору. Наводяться джерела міжнародного права, згадуються міжнародні угоди/договори. Містить засвоєний теоретичний/практичний матеріал у повному обсязі	47
Відповідь справляє враження, виявляє глибину та оригінальність мислення. За логікою, стилем, семантикою, понятійно-категоріальним апаратом письмова відповідь оцінюється як відмінна. Висновки є обґрунтованими та доведеними. Застосовується зміст класичних (фундаментальних) праць з (міжнародно-)політичної науки; відтворюється дискурс «світу політичного». Є розуміння міждисциплінарності міжнародно-політичного простору. Наводяться джерела міжнародного права, згадуються міжнародні угоди/договори. Містить засвоєний теоретичний/практичний матеріал у повному обсязі	46

<p>Відповідь загалом правильна, виявляє глибину та оригінальність мислення. За логікою, стилем, семантикою, понятійно-категоріальним апаратом письмова відповідь оцінюється як відмінна. Висновки є ретельно обґрунтованими та доведеними. Застосовується зміст класичних (фундаментальних) праць з (міжнародно-)політичної науки; відтворюється дискурс «світу політичного». Є розуміння міждисциплінарності міжнародно-політичного простору. Наводяться джерела міжнародного права, згадуються міжнародні угоди/договори. Містить засвоєний теоретичний/практичний матеріал у повному обсязі</p>	45
<p>Відповідь загалом правильна, виявляє глибину та оригінальність мислення. За логікою, стилем, семантикою, понятійно-категоріальним апаратом письмова відповідь оцінюється як дуже добра. Висновки є обґрунтованими та доведеними. Застосовується зміст класичних (фундаментальних) праць з (міжнародно-)політичної науки; підтримується дискурс «світу політичного». Відтворюється міждисциплінарність міжнародно-політичного простору. Наводяться джерела міжнародного права, згадуються міжнародні угоди/договори. Містить засвоєний теоретичний/практичний матеріал у повному обсязі</p>	44
<p>Відповідь загалом правильна, виявляє глибину та оригінальність мислення. За логікою, стилем, семантикою, понятійно-категоріальним апаратом письмова відповідь оцінюється як дуже добра. Висновки є обґрунтованими та доведеними. Застосовується зміст класичних (фундаментальних) праць з (міжнародно-)політичної науки; підтримується дискурс «світу політичного». Відтворюється міждисциплінарність міжнародно-політичного простору. Наводяться джерела міжнародного права, згадуються міжнародні угоди/договори. Містить засвоєний теоретичний/практичний матеріал у повному обсязі</p>	43
<p>Відповідь загалом правильна, виявляє глибину та оригінальність мислення. За логікою, стилем, семантикою, понятійно-категоріальним апаратом письмова відповідь оцінюється як дуже добра. Висновки є обґрунтованими та доведеними. Застосовується зміст класичних (фундаментальних) праць з (міжнародно-)політичної науки; підтримується дискурс «світу політичного». Відтворюється міждисциплінарність міжнародно-політичного простору. Відображено джерела міжнародного права, міжнародні угоди/договори. Містить засвоєний теоретичний/практичний матеріал у повному обсязі</p>	42
<p>Відповідь загалом правильна, відтворено раціональність мислення. За логікою, стилем, семантикою, понятійно-категоріальним апаратом письмова відповідь оцінюється як дуже добра. Висновки є обґрунтованими та доведеними. Застосовується зміст класичних (фундаментальних) праць з (міжнародно-)політичної науки; підтримується дискурс «світу політичного». Фіксується міждисциплінарність міжнародно-політичного простору. Відображено джерела міжнародного права, міжнародні угоди/договори. Містить засвоєний теоретичний/практичний матеріал у повному обсязі</p>	41
<p>Відповідь загалом правильна, відтворено раціональність мислення. За логікою, стилем, семантикою, понятійно-категоріальним апаратом письмова відповідь оцінюється як добра. Висновки є у цілому обґрунтованими, застосовується аргументація. Згадуються класичні (фундаментальні) праці з (міжнародно-)політичної науки; підтримується дискурс «світу політичного». Фіксується міждисциплінарність міжнародно-політичного простору. Відображено джерела міжнародного права, міжнародні угоди/договори. Теоретичний/практичний матеріал міжнародно-політичної науки засвоєно</p>	40
<p>Відповідь загалом правильна, відтворено раціональність мислення. За логікою, стилем, семантикою, понятійно-категоріальним апаратом письмова відповідь оцінюється як добра. Висновки є у цілому обґрунтованими, застосовується аргументація. Згадуються класичні (фундаментальні) праці з (міжнародно-)політичної науки; дискурс «світу</p>	39

Логіка та понятійно-категоріальний апарат відповіді оцінюються як задовільні; раціональність присутня лише частково. Обґрунтованість висновків залишає бажати кращого, відчутним є брак аргументації. Джерела міжнародного права, міжнародні угоди/договори не згадуються. Теоретичний/практичний матеріал міжнародно-політичної науки засвоєно частково	15
Логіка та понятійно-категоріальний апарат відповіді оцінюються як задовільні; раціональність присутня лише частково. Аргументація та доведення висновків залишилися поза увагою вступника. Теоретичний/практичний матеріал міжнародно-політичної науки засвоєно частково	14
Логіка та понятійно-категоріальний апарат відповіді оцінюються як задовільні; раціональність присутня лише частково. Аргументація висновків майже не фіксується. Теоретичний/практичний матеріал міжнародно-політичної науки засвоєно частково	13
Логіка та понятійно-категоріальний апарат відповіді оцінюються як задовільні; раціональність відповіді сумнівна. Аргументація висновків майже не фіксується. Теоретичний/практичний матеріал міжнародно-політичної науки засвоєно частково	12
Логіка та понятійно-категоріальний апарат відповіді оцінюються як задовільні; раціональність відповіді сумнівна. Аргументація висновків майже не фіксується. Теоретичний/практичний матеріал міжнародно-політичної науки засвоєно на рівні стереотипізації	11
Логіка відповіді, розуміння понятійно-категоріального апарату оцінюються як мінімально достатні; раціональність присутня лише частково. Аргументація висновків не фіксується. Теоретичний/практичний матеріал міжнародно-політичної науки засвоєно на рівні стереотипізації	10
Логіка відповіді, розуміння понятійно-категоріального апарату оцінюються як мінімально достатні; принципи раціональності проігноровано. Теоретичний/практичний матеріал міжнародно-політичної науки засвоєно на рівні стереотипізації	9
Логіка відповіді, розуміння понятійно-категоріального апарату оцінюються як недостатні; принципи раціональності проігноровано. Теоретичний/практичний матеріал міжнародно-політичної науки засвоєно на рівні стереотипізації	8
Логіка відповіді відсутня; розуміння понятійно-категоріального апарату оцінюється як недостатнє. Теоретичний/практичний матеріал міжнародно-політичної науки засвоєно на рівні стереотипізації	7
Відповідь виявляє практичну відсутність у вступника самостійності мислення; здатність робити узагальнення та теоретичні/практичні висновки майже відсутня; стереотипні знання відтворено лише частково	6
Відповідь виявляє практичну відсутність у вступника самостійності мислення; здатність робити узагальнення та теоретичні/практичні висновки відсутня; стереотипні знання не відтворено	5
Відповідь майже не виявляє самостійності мислення; здатність робити узагальнення та теоретичні/практичні висновки відсутня; стереотипні знання не відтворено	4
Відповідь не виявляє самостійності мислення; здатність робити узагальнення та теоретичні/практичні висновки відсутня; стереотипні знання не відтворено	3
Відповідь фактично не має перетину зі змістом питання	2
Відповідь не має перетину зі змістом питання	1

**ЗМІСТ ПИТАНЬ БІЛЕТУ ДЛЯ ВСТУПНОГО ІСПИТУ ЗІ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 291 «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ,
СУСПІЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ»**

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

РОЗДІЛ І. ПОЛІТОЛОГІЯ

Тема 1. Основні категорії політології: політика та влада

Історія визначення поняття та категорії «політика», її сутнісних ознак. Суб'єкти і об'єкти політики. Людина і політика. Соціальні групи в політичному житті. Влада як явище суспільного життя. Взаємодія суб'єкта та об'єкта влади. Природа підкорення. Легітимність політичної влади, її головні ознаки. Три типи легітимності політичної влади за М. Вебером. Теорія розподілу влади. Ресурси і різновиди влади. Розподіл ресурсів влади на економічні, соціологічні, культурно-інформаційні, силові, демографічні.

Тема 2. Політична еліта та політичне лідерство

Формування та розвиток елітарних уявлень. Теорії еліт Г. Москі та В. Парето, Р. Міхельса. Сутність, структура і функції політичної еліти. Типологія еліт. Системи відбору еліт (система гільдії та антрепренерська система). Природа і соціальна сутність політичного лідерства. Сутність політичного лідерства в політологічній ретроспективі (Н. Макіавеллі, Ф. Ніцше, Р. Такер). Функції та якості політичного лідера. Концепції та теорії лідерства в різних наукових школах. Класифікації політичного лідерства. Критерії оцінки популярності та ефективності діяльності політичного лідера.

Тема 3. Політична система суспільства

Місце та роль політичної системи в життєдіяльності суспільства. Політична система в її взаємодії з економічною, соціальною, правовою підсистемами суспільства. Політична система як фактор стабілізації і розвитку політичного життя.

Соціальний порядок як результат функціонування політичної системи. Проблема соціального порядку (дилема Гоббса). Парадигми соціального порядку: парадигма віри (М. Вебер), парадигма насильства (К. Маркс, А. Грамші, П. Бурд'є), парадигма лібералізму (Дж. Локк, К. Поппер).

Сутність і типи сучасних політичних систем. Класичні уявлення про політичні системи (Г. Алмонд, Д. Істон, Талкотт Парсонс). Характеристика структурних елементів політичної системи, її інституційна, інформаційно-комунікаційна, нормативно-регулятивна складові. Трансформація сучасної політичної системи України.

Політичний режим як упорядкована взаємодія структур політичної системи, а також сукупність методів здійснення влади і досягнення політичних цілей. Якісні характеристики політичного режиму. Різновиди політичних режимів.

Тоталітаризм як політичний режим. Авторитарний режим. Визначення демократичного режиму. Дві основні концепції демократії ліберально-демократична та радикально-демократична. Сучасні теоретичні моделі демократії.

Тема 4. Держава як політичний інститут та політичні режими. Політичні партії

Політична система як фактор стабілізації і розвитку політичного життя. Сутність і типи сучасних політичних систем (Д. Істон, Г. Алмонд). Поняття держави, її визначальні ознаки. Різновиди, типи та функції держави. Форми

правління: монархія, республіка. Форми державного устрою: унітарні держави, федерації, конфедерації. Партія як політичний інститут. Виникнення та еволюція політичних партій. Класичні теорії політичних партій і партійних систем. Сутність і місце партій у політичному процесі. Основні ознаки партії.

Якісні характеристики політичного режиму. Тоталітаризм як політичний режим. Джерело й істотні ознаки тоталітаризму. Тоталітаризм як феномен ХХ століття. Авторитарний режим. Істотні риси та джерела авторитаризму. Визначення демократичного режиму. Сучасні теоретичні моделі демократії: модель конкурентної елітистської демократії (І. Шумпетер, М. Вебер), модель «поліархічної демократії» Р. Даля.

Тема 5. Сучасні ідейно-політичні доктрини та їх вплив на міжнародне середовище

Світові політико-ідеологічні доктрини: поняття, типологія, інституціоналізація. Лібералізм як ідейно-політична течія. Умови формування та зміст класичних ліберальних доктрин. Неолібералізм, його основні принципи та організаційно-політичні форми. Етапи становлення та сучасний стан ліберального руху в Україні. Консерватизм як ідеологія та форма політичного руху. Передумови виникнення, базові ідеї та принципи консерватизму. Типи і національні форми консерватизму. Ліві та лівоцентристські ідеологічні доктрини. Історичні умови виникнення, генеза і основні ідеї соціалістичної ідеології. Формування, етапи розвитку, ідеологія світового соціал-демократичного руху.

РОЗДІЛ II. ТЕОРІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Тема 1. Теорія міжнародних відносин як наука та навчальна дисципліна

Предмет та об'єкт науки ТМВ. Основні завдання вивчення курсу. Понятійно-категоріальний апарат. Історичний екскурс з питання формування і становлення теорії міжнародних відносин як науки, засвоєння головних цілей, ідеалів, а також спеціальних завдань теорії міжнародних відносин.

Тема 2. Основні етапи розвитку науки про міжнародні відносини. Наукові школи та напрямки теорії міжнародних відносин

Міжнародно-політична думка Стародавньої Індії. Міжнародно-політична думка Стародавнього Китаю. Міжнародно-політична думка античної Греції. Міжнародно-політична думка середньовіччя. Міжнародно-політична думка епохи Відродження. Міжнародно-політична думка Нового часу. Класичний або традиційний напрям політичної думки з проблем зовнішньої політики і міжнародних відносин. Конфуціанство. Легізм. Роль силового чинника в міжнародних відносинах. Концепція Т. Гоббса: «війна всіх проти всіх». Ніколо Макіавеллі. Теорія політичної рівноваги як різновидність традиційної парадигми.

Джерела *політичного реалізму* (Фуکیدід, Н. Макіавеллі, Т. Гоббс, Гегель, М. Вебер). Теорія балансу сил. Зміст і поняття. Основні принципи теорії політичного реалізму: Г. Моргентау, Р. Арон, Г. Кіссінджер. Неореалізм: К. Уолтц «Теорія міжнародної політики», Р. Гілпін «Війна і зміни в світовій політиці», С. Хантінгтон «Зіткнення цивілізацій». Поняття стабільності, нестабільності, рівновага сил. Найважливіші відмінності неореалізму від теорії класичного реалізму. Критика неореалізму.

Джерела *політичного лібералізму* в міжнародних відносинах (І. Кант «Проект вічного миру», В. Вільсон). Неолібералізм (Дж. Най, Р. Кохейн, М. Дойль) та його відмінність від класичного ідеалізму.

Принципи та основні течії неолібералізму. Критика неолібералізму. Ф. Фукуяма «Кінець історії». Сутність мондіалізму.

Основні принципи неомарксистських теорій: несиметричність, нерівність в світовій системі, суперечності між «центром» та «периферією», експлуатація «третього світу» (Півдня) «першим» (Північчю). Теорія світо-систем (І. Валлерстайн), теорія світової гегемонії (А. Грамші, Р. Кокс), теорія «залежності» (Й. Галтунг, А. Франк).

Основні принципи транснаціоналізму: взаємозалежність та транснаціоналізація міжнародних відносин, зростання кількості та багатоманітність «недержавних» суб'єктів міжнародних відносин, втрата державою домінуючої ролі на міжнародній арені, стирання меж між внутрішньою та міжнародною політикою. Міжнародні норми та інститути наднаціонального характеру – основа міжнародного порядку. Значення праць Р. Кохейна, Дж. Ная для розвитку транснаціоналізму. Постмодернізм (Мішель Фуко, Жак Дерріда, Франсуа Ліотар, Жан Бодрійяр).

Тема 3. Класичні та сучасні геополітичні концепції

Роль геополітики в теорії міжнародних відносин. Сутність Виникнення класичної геополітичної науки. Геополітика Рудольфа Челлена. Німецький політичний географ Фрідріх Ратцель. «Геополітичний журнал» генерала Карла Хаусхофера. Концепція життєвого простору (Lebensraum). Сучасне розуміння геополітики.

Геополітика морської держави. Праці А. Мехена. «Вплив морської сили на історію». Найважливіші концепції Х. Макіндера «Географічна вісь історії». Хартленд. Ідеї Н. Спайкмена. Рімленд. Атлантизм. Зб. Бжезинський «Велика шахівниця». Сучасна європейська геополітика. Марксизм і неомарксизм.

Тема 4. Постпозитивістський напрям в теорії міжнародних відносин

Причини критики позитивістської методології в міжнародних дослідженнях. Постмодернізм як теоретична альтернатива позитивістським підходам в інтерпретації міжнародних відносин та реакція на ускладнення сучасного світу. Вплив поглядів М. Фуко, Ж. Дерріда, Ж. Лакана, С. Жижека. Основні течії постмодернізму: критична теорія, конструктивізм (А. Вендт, Б. Бузан); фемінізм, рефлексивізм.

Конструктивізм в теорії міжнародних відносин: конструювання ідентичності. Теорія регіоналізації. Постструктуралізм у теорії міжнародних відносин: дискурс і реальність.

Дискусії / «Великі дебати» між представниками різних наукових шкіл та течій в теорії міжнародних відносин як чинник її розвитку.

Тема 5. Учасники міжнародних відносин: проблема суб'єктності

Поняття «суб'єкта міжнародних відносин». Зміст понять «суб'єкт міжнародних відносин», «суб'єкт міжнародного права», «актор», «учасник», «сторона». Ознаки суб'єктності в міжнародних відносинах. Типологія суб'єктів міжнародних відносин. Держава як головний суб'єкт міжнародних відносин.

Недержавні суб'єкти міжнародних відносин. Проблема пріоритетності суб'єктів. Співвідношення і взаємодія основних суб'єктів міжнародних відносин. Неурядові організації та їх вплив на міжнародні відносини

РОЗДІЛ III. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ТА СВІТОВА ПОЛІТИКА

Тема 1. Суб'єкти міжнародних відносин. Цілі, інтереси та засоби учасників міжнародних відносин

Сутність і зміст поняття «учасник міжнародних відносин». Типологія та функціональні особливості суб'єктів міжнародних відносин. Держави як учасниці міжнародних відносин. Міжнародні міжурядові організації. Міжнародні неурядові організації. Транснаціональні корпорації. Інтереси та цілі учасників міжнародних відносин. Основні засоби досягнень цілей на міжнародній арені, їх характеристика: переконання, переговори, загроза, сила.

Тема 2. Міжнародні системи і світова політика

Співвідношення понять «міжнародні відносини» та «світова політика». Поняття міжнародної системи. Світова політика як система відносин між державами та групами держав, провідними соціальними, економічними та політичними силами і організаціями, які діють на світовій арені.

Міжнародна система як визначений характер взаємодій між основними учасниками міжнародних відносин. Історичний розвиток міжнародних систем. Основні характеристики Вестфальської, Віденської, Версальсько-Вашингтонської міжнародних систем. Розстановка сил на міжнародній арені після закінчення першої світової війни. Паризька мирна конференція та її рішення. Ялтинсько-Потсдамська міжнародна система. Створення Організації Об'єднаних націй (ООН), порівняння ООН та Ліги Націй.

Ситуація в країнах Центральної та Східної Європи. Економічне відновлення Європи. «План Маршалла». Доктрина Трумена. Наростання напруженості у міжнародних відносинах. Передумови та причини «холодної війни». Біполярна система міжнародних відносин. Холодна війна. Особливості сучасної міжнародної системи.

Процес деколонізації після Другої світової війни. Вихід країн, що визволилися, на міжнародну арену. Рух неприєднання. Особливості постколоніального розвитку країн «третього світу».

Тема 3. Сучасні тенденції світової політики

Природа і основа тенденцій світової політики. Специфіка і відмінність від тенденцій руху системи, еволюції міжнародних відносин. Інтеграційні процеси в сучасному світі і їх вплив на світовий політичний процес. Політична інтеграція як створення єдиного політичного співтовариства на основі союзу двох або декількох держав.

Розвиток європейської економічної інтеграції в 1970-х – на початку 1980-х років ХХ ст. Організація європейського економічного співробітництва (ОЄЕС). «План Шумана». Римські договори 1957 р., створення Європейського співтовариства з атомної енергії (Євратом) та Європейського економічного співтовариства (ЄЕС). Декларація про Європейський Союз.

Суть і головна тенденція політичної інтеграції – поступова передача суверенітету до комунітарних структур. Політична дезінтеграція та її наслідки для світової політики.

Тема 4. Глобалізація як провідна тенденція розвитку сучасного світу

Основні етапи формування та розвитку глобалізаційних процесів. Сучасні форми глобалізації. Політична і економіко-фінансова складові процесу глобалізації. Глобалізація і регіоналізація. Проблеми залучення країн світу, що розвивається в процес глобалізації. Антиглобалізм. Процеси глобалізації в сучасній науковій політологічній літературі. Міжнародне співробітництво в області глобалізації та вирішення глобальних проблем.

Тема 5. Процеси демократизації в глобальному світі: теоретичні концепції та реальні результати

Демократія і глобальне управління. Концепція «третьої хвилі демократизації». Перспективи і протиріччя процесів демократизації в сучасному світі. Міжнародна практика «примусової демократизації». Демократизація і гуманізація міжнародного життя: суть, характер, основні політичні параметри, протиріччя і парадокси.

Тема 6. Інструменти міжнародної політики

Філософські підвалини силового підходу. Сутність і параметри сили. Співвідношення понять сили та могутності. Доктрина балансу сил і «теорія доміно». Баланс сил та силова рівновага. Політика з позиції сили. Гегемонія та сфери впливу в міжнародних відносинах. Особливості силової політики в сучасних міжнародних відносинах.

Сутність, виникнення та розвиток дипломатичної діяльності. Форми дипломатичної діяльності: «економічна дипломатія», «цивільна дипломатія», «євродипломатія». Сутність і структура зовнішньополітичної свідомості. Міжнародна пропаганда: сутність, призначення, напрями, типологія. Техніка міжнародної пропаганди.

Тема 7. Міжнародні конфлікти та шляхи їх урегулювання

Поняття міжнародного конфлікту. Структура міжнародного конфлікту. Суб'єкти конфлікту, непрямі учасники конфлікту, медіатор, предмет конфлікту, об'єкт конфлікту, конфліктна ситуація. Витоки конфлікту: джерела, причини, передумови. Стратегії поведінки в конфлікті: суперництво, співробітництво, компроміс, пристосування, уникнення. Тактики: жорсткі, нейтральні, м'які.

Типології міжнародних конфліктів. Регулювання міжнародних конфліктів. Міжнародні переговори. Концепція «керування конфліктом». Методичні рекомендації щодо оцінки, прогнозування та врегулювання міжнародних конфліктів.

Тема 8. Еволюція війни як соціально-політичного явища

Сила в міжнародних відносинах. Світова політика і стратегічні дослідження. Війна і мир – засоби затвердження, збереження і перерозподілу влади в сфері міжнародно-політичних відносин. К. Клаузевіц про війну і його критики. Взаємозв'язок світової війни і світової політики в ядерну епоху в умовах біполярного світу (Г. Кіссінджер, Р. Арон, П. Галлуа) і в постбіполярну епоху (Д. Давід).

Локальні і регіональні війни в сучасному світі, їх політичне значення і роль в світовій політиці. Сила як сутнісна характеристика міжнародних відносин та суб'єкта міжнародних відносин. М'яка, жорстка, розумна сила в міжнародних відносинах.

Тема 9. Глобальна «північ» і глобальний «південь» – проблема розриву і його подолання

Загальні уявлення і поняття «південь» і «північ». Різниця соціально-економічного розвитку. Проблема заборгованості 80-х і фінансових криз 90-х рр. Відносність розриву за лінією «Південь» – «Північ». Роль глобалізації. Спроби подолання розколу. Група 77 та концепція «нового міжнародного економічного порядку». Інститути подолання розриву: ЮНКТАД, МВФ тощо. Перспективи боротьби з нерівномірністю розвитку. Ініціативі BIOTRADE.

Тема 10. Україна в сучасних міжнародних відносинах

Основні принципи, завдання та напрями зовнішньої політики України. Україна і міжнародні організації світового і регіонального рівнів. Курс України на інтеграцію в європейські та євроатлантичні структури. Україна в Раді Європи та ОБСЄ. Співробітництво України з Європейським Союзом: проблеми та перспективи.

Тема 11. Зовнішньополітична стратегія США в постбіполярному світі

США і глобальні процеси сучасності. Дискусії про роль і місце США в новому світопорядку. Неоізоляціонізм. Доктрина «Виборче залучення». «Узгоджена безпека». Проблема «гегемонії США» в сучасному світі. Формування американської зовнішньополітичної стратегії в кінці ХХ початку ХХІ століття. Сучасна доктрина національної безпеки США. США і наростання терористичної загрози на Близькому Сході.

Тема 12. Регіональні проблеми міжнародних відносин

Системний вимір регіону. Проблеми міжнародної безпеки в контексті регіональних конфліктів. Країни Південної та Південно-Східної Азії в міжнародних відносинах. Війна у В'єтнамі 1964–1975 рр. та проголошення Соціалістичної Республіки В'єтнам (СРВ). Лаос, Індонезія та Камбоджа як об'єкти боротьби наддержав. Індійсько-пакистанське протистояння.

Міжнародні відносини на Близькому, Середньому Сході та в Південній Азії. Відносини Індії та Пакистану на сучасному етапі. Ядерний фактор на субконтиненті. Кашмірська проблема: витоки та шляхи розв'язання.

Країни Далекого Сходу в міжнародних відносинах. Індійсько-китайське прикордонне протистояння. Шанхайське комюніке 1972 р. Вихід Китаю з міжнародної ізоляції та зміна його зовнішньополітичної доктрини. Американсько-китайське зближення: причини, сутність, наслідки. Тайванське питання. Дві Кореї в холодній війні. Проблеми корейського врегулювання. Сан-Франциська мирна система та зміцнення позицій Японії на зовнішньополітичній арені.

Регіональні міжнародні проблеми на Близькому і Середньому Сході. Геополітичні, економічні, релігійні та культурно-етнічні чинники близькосхідного конфлікту. Утворення держави Ізраїль. Перша арабо-ізраїльська війна 1948–1949 років та її результати. Суецька криза 1956 р. та позиції провідних держав світу.

Результати Другої і Третьої арабо-ізраїльської війни. Ірано-іракський та ірано-кувейтський конфлікти.

Латинська Америка в сучасних міжнародних відносинах. Характеристика Латиноамериканського регіону. Революційні процеси в Латинській Америці та політика США. Демократизація Латиноамериканського регіону. Інтеграційні процеси в регіоні та міжнародна співпраця латиноамериканських країн.

Організація Американських Держав (ОАД)

Північноафриканські країни в міжнародних відносинах. Країни Тропічної і Південної Африки у міжнародних відносинах. Конголезька та Нігерійська кризи. Інтеграційні процеси на Африканському континенті.

Європа та її місце в сучасній системі міжнародних відносин. Міжнародно-політичний ландшафт перехідного періоду. Виклики і проблеми сучасної Європи. Багатосторонні механізми інтеграції в Європі. ЄС, НАТО, ОБСЄ і РЄ як механізми розвитку міжнародних відносин в Європі.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

(теми, проблеми, напрями, що застосовано до формулювання практико-орієнтованого питання)

1. Вестфальська система як засадничий принцип легітимізації міжнародних відносин.
2. BREXIT – оновлення ЄС або початок занепаду?
3. Вплив сирійської кризи на систему європейської безпеки.
5. «Вашингтонський консенсус»: основа неолібералізму або його загибель?
6. Концепція «кінця історії» Ф. Фукуями: міф чи реальність? Мондіалізм.
8. Теорія Хартленду як концепт сучасних міжнародних відносин.
9. Місце України серед зовнішньополітичних пріоритетів США у пост-біполярний період.
10. Сучасні проблеми європейської інтеграції: шляхи подолання та майбутнє ЄС.
11. Інтеграційні та дезінтеграційні процеси в сучасному світі.
12. Процес становлення США як світової геополітичної держави: від «Доктрини Монро» до «широкої експансії» ХХ ст.
13. «Гібридна війна» як сучасна форма конфлікту.
14. Релігійний чинник у міжнародних відносинах.
15. Концепція «м'якої сили» як сучасний інструмент зовнішньої політики держави.
16. Китай як нова геополітична сила у сучасному багатополлярному світі.
17. Китай – США: від Шанхайського комюніке 1972 р до «холодної війни» ХХІ століття.
18. Кантівський проект вічного миру: реальність чи утопія?
19. Геополітична концепція «зіткнення цивілізацій» С. Хантінгтона: сучасне трактування.
20. Сила як сутнісна характеристика міжнародних конфліктів.
21. Зміна ролі держави в світовій політиці та глобальній економіці.

22. Проблема відносин «Північ – Південь» у міжнародних економічних відносинах.

23. Основний закон геополітики (телурократія і таласократія) та його прояви у міжнародних відносинах.

24. Національна безпека як частина основного, постійного національного інтересу держави.

25. Деколонізація і демократичний процес у країнах Третього світу.

26. Інформатизація світової політики через використання досягнень інформаційної революції.

27. Формування глобальних політичних мереж та участь у них неурядових міжнародних організацій.

28. Хвилі демократизації: сучасна реальність або політико-міжнародний міф?

29. Рух неприєднання: історія та питання актуальності існування.

30. Ядерна проблема як загроза міжнародній безпеці: сучасні шляхи вирішення.

31. Професійна поведінка дипломата в чужому культурному середовищі: ризики роботи.

32. Передумови і сутність концепції неомарксизму в теорії міжнародних відносин.

33. Франкфуртська школа неомарксизму: чому не було успіху?

34. Суперечка між реалізмом і лібералізмом у теорії міжнародних відносин.

35. Економічний неолібералізм та політичний консерватизм: взаємозалежність або взаємопротилежність.

36. Теоретичні передумови політичного реалізму (історична еволюція поглядів).

37. Ідеалізм в міжнародних відносинах: теоретичні джерела та основні принципи.

38. Причини нежиттєздатності політичного ідеалізму в практиці міжнародних відносин.

39. Що таке анархія? Чи може бути подолана анархія в міжнародних відносинах?

40. Світ-системний аналіз І. Валлерстайна – актуальна пропозиція для сучасних міжнародних відносин?

41. Визначте можливі межі застосування таких моделей демократичних режимів як поліархія та електрона демократія.

42. Вплив політичних лідерів на світову політику: суб'єкт міжнародних відносин – держава або політичний лідер?

43. У західній політології теорія світової політики ґрунтується на понятті «національні інтереси». «Ґрунтом для усіх видів національного інтересу, – пише Ч. Осгуд, – є виживання». Спробуйте сформулювати національні інтереси сучасної України.

44. Американський політолог С. Ліпсет стверджує, що «чим більше нація досягає економічних успіхів, тим більше шансів для того, щоб вона стала демократичною». Як ви гадаєте, якою мірою таке твердження відповідає

дійсності? Який взаємозв'язок існує між політичним розвитком країни та рівнем її економічного зростання?

45. Визначте спільні риси і відмінності у функціонуванні тоталітарного та авторитарного політичних режимів. Яким чином політичний режим держави впливає на її зовнішню політику? Обґрунтуйте відповідь.

46. У чому полягає різниця між поняттями «легітимності» і «легальності» влади? Охарактеризуйте відомі вам типології легітимного панування.

47. Американський соціолог Д. Белл у книзі «Кінець ідеології» наполягає на тому, що ера ідеології звершена. Втім, інший американський дослідник У. Ростоу стверджує, що рушійною силою розвитку суспільства завжди є світогляд. Інакше кажучи, він вважає, що ідеї правлять світом. Порівняйте ці два твердження, наведіть аргументи «за» і «проти».

48. Сутність міжнародних організацій в контексті їх впливу на міжнародні відносини.

49. «Тайванська проблема» та її вплив на розвиток сучасної світової політики.

50. Мирне врегулювання в Європі після Другої світової війни. Мирні договори із союзниками Німеччини в Європі.

51. Політика США в Європі по завершенні Другої світової війни. «План Маршала».

52. Проблема ядерної зброї після Другої світової війни.

53. Становлення блокового протистояння в Європі після Другої світової війни. Глобалізація блокового протистояння.

54. Війна США у В'єтнамі: причини та наслідки.

55. «Німецьке питання» після Другої світової війни.

56. Врегулювання конфліктів на Африканському континенті у 80-90-і рр. XX століття.

57. Деколонізація Африканського континенту. Створення та діяльність ОАЄ.

58. Кіпрська проблема в міжнародних відносинах.

59. Корейська війна.

60. Криза політики розрядки. «Друга холодна війна».

61. Гельсінський акт. нарада з безпеки і співробітництва в Європі.

62. Радянсько-американські відносини у другій половині 60-х – 70-і рр. XX ст.

63. Радянсько-китайські відносини.

64. Створення держави Ізраїль. Перша арабо-ізраїльська війна.

65. Американсько-китайські відносини в 70-80-і рр. XX ст.

66. Політика США в Латинській Америці в 60-90-і рр. XX ст.

67. Співробітництво держав Латинської Америки в сфері безпеки в 90-і рр. – на початку XXI ст.

68. Корейська проблема в міжнародних відносинах.

69. Створення та еволюція Організації американських держав.

70. Ліга арабських держав: створення, еволюція та роль в міжнародних відносинах.

71. Міжнародні наслідки розпаду СРСР.

72. G-7 та G-20 у світовій політиці.
73. Російська агресія проти України та її наслідки для європейської та глобальної безпеки.
74. Посилення ролі КНР у світовій політиці.
75. Роль і місце країн БРІКС у сучасному світі.
76. Розширення ШОС: виклики і можливі наслідки.
77. Нова роль Ірану на міжнародній арені.
78. Позиція ЄС та окремих країн членів ЄС щодо анексії Криму та «української кризи» на сучасному етапі.
79. Політика США щодо врегулювання «української кризи» на сучасному етапі.
80. «Сирійська проблема» у міжнародних відносинах.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Асиметрія міжнародних відносин / О. В. Заремба, Пол Даньєрі, М. Г. Капітоненко, В. О. Кременюк. – Київ : Стилос, 2005. – 555 с.
2. Бжезінський З. Велика шахівниця / З. Бжезінський ; пер. з англ. О. Фешовець. – Харків : Ранок; Фабула, 2018. – 288 с.
3. Бжезінський З. Україна у геостратегічному контексті: Пер. з англ. / З. Бжезінський. – Київ : КМ Академія, 2006. – 101 с.
4. Бодуен, Жан. Вступ до політології [Текст] / Ж. Бодуен ; пер. О. Марштупенко. – Київ : Основи, 1995. – 174 с.
5. Зовнішня політика та національна безпека : навч. посіб. / Г. П. Ситник, Д. В. Неліпа, М. Г. Орел. – Київ : Кравченко Я. О., 2021. – 243 с.
6. Історія дипломатії : навч.-метод. посібник / за ред. О. В. Бігняка. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. – 116 с.
7. Капітоненко М. Теорія міжнародних відносин / Микола Капітоненко. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2019. – 272 с.
8. Кузь О. М. Геополітика / О. М. Кузь, Д. С. Коротков. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2008. – 180 с.
9. Лісовська Ю. П. Політика міжнародних відносин: проблеми та перспективи : навч. посібник / Ю. П. Лісовська, П. М. Лісовський. – Київ : Ун-т «Україна», 2021. – 350 с.
10. Лісовський П. М. Міжнародні відносини: ментальність, геополітика, глобалізація : навч. посібник / П. М. Лісовський. – Київ : Кондор, 2019. – 156 с.
11. Мадіссон В. В. Політологія міжнародних відносин: навч. посіб. / В. В. Мадіссон, В. А. Шахов. – Київ : Либідь, 1997. – 176 с.

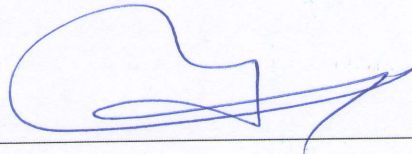
12. Мартиненко А. К. Міжнародні відносини 1945–1975 років : навчальний посібник для студентів вищих навч. закладів. / А. К. Мартиненко, Б. А. Мартиненко. – Київ : Ліра, 2007. – 366 с.
13. Міжнародні відносини та зовнішня політика України : підручник / Ю. В. Пунда, І. П. Козинець, В. С. Клименко та ін. – Київ : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2020. – 328 с.
14. Міжнародні відносини та світова політика : підручник / В. А. Манжола, В. Ю. Крушинський, С. П. Галака та ін. ; за ред. В. А. Манжолі. – Київ : Знання, 2014. – 662 с.
15. Міжнародні відносини та світова політика: навчальний посібник / О. М. Кузь, Д. С. Коротков та ін. – Харків : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. – 206 с.
16. Міжнародні відносини та світова політика : навч. посіб. / М. П. Требін, Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна та ін. – Харків : Право. 2016. – 540 с.
17. Міжнародні системи та глобальний розвиток : підручник / В. А. Манжола, О. А. Коппель, М. Г. Капітоненко та ін. – Київ : Знання, 2014. – 526 с.
18. Муковський І. Т. Інформаційно-аналітична діяльність у міжнародних відносинах : навч. посіб. / Муковський І. Т., Міщенко А. Г., Шевченко М. М. – Київ : Кондор. 2012. – 224 с.
19. Подворна О. Г. Дипломатичний протокол та етикет : навчальний посібник / О. Г. Подворна. – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2020. – 218 с.
20. Політика європейської інтеграції: навч. посібник / Під ред. проф. В. Г. Воронкової. – Київ : ВД «Професіонал», 2007. – 512 с.
21. Фукуяма Ф. Витоки політичного порядку. Від прадавніх часів до Французької революції / Френсіс Фукуяма ; пер. з англ. Р. Корнута. – Київ: Наш формат, 2019. – 576 с.
22. Шергін С. О. Політологія міжнародних відносин : навч. посіб. / С. О. Шергін. – Київ : Центр учбової літератури, 2020. – 256 с.
23. Breuning M. Foreign policy analysis : a comparative introduction / M. Breuning. – 1st ed. – New York : Palgrave Macmillan, 2007. – 207 p.
24. Devin G. (ed.) Resources and Applied Methods in International Relations / G. Devin. – Cham : Springer International Publishing; Palgrave Macmillan, 2018. – 187 p.
25. Foreign Policy: Theories, Actors, Cases / S. Smith, A. Hadfield, T. Dunne. – 2nd ed. – Oxford : Oxford University Press, 2012. – 545 p.
26. Heywood A. Key Concepts in Politics and International Relations / A. Heywood. – London : Palgrave, 2015. – 280 p.
27. Huntington S. The Third wave : Democratization in the Late Twentieth Century / S. Huntington. – Norman : University of Oklahoma Press, 1991. – 366 p.

28. Jackson R. Introduction to international relations: theories and approaches / R. Jackson. – 5th ed. – Oxford : Oxford University Press, 2013. – 348 p.

29. Keohane R. Ideas and Foreign Policy: Beliefs, Institutions, and Political Change / R. Keohane. – Ithaca : Cornell University Press, 1993. – 308 p.

30. The Oxford Handbook of International Political Theory / Eds. C. Brown, R. Eckersley. – Oxford : Oxford University Press, 2018. – 737 p.

Голова предметної комісії

Олег КУЗЬ

ЗРАЗОК ЕКЗАМЕНАЦІЙНОГО БІЛЕТУ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця

ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова приймальної комісії

Володимир ПОНОМАРЕНКО

«__» _____ 2024 р.

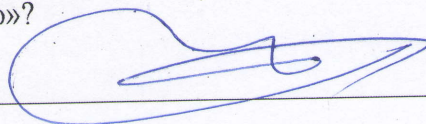
Освітньо-науковий рівень
здобувач ступеня доктора філософії
Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
(шифр та назва)

ВСТУПНИЙ ІСПИТ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № __

1. 50 тестів у системі ПНС.
2. Сучасна доктрина національної безпеки США.
3. Чи справді економічний детермінізм панує у сучасній політичній теорії? Чи згодні Ви з Сеймуром Ліпсетом, що «чим більше нація досягає економічних успіхів, тим більше шансів для того, щоб вона стала демократичною»?

Голова предметної комісії _____

Олег КУЗЬ